

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри
доц. Давиденко І. В.

«___»_____2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Туризм»
на тему: «**Стан та перспективи розвитку ділового туризму**
в Одеському регіоні»

Виконавець:

студентка Центру заочної форми
навчання
Назаренко Анна Русланівна

_____ (підпис)

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Галасюк Світлана Сергіївна _____

(підпис)

Одеса – 2020

АНОТАЦІЯ

Назаренко А. Р. «Стан та перспективи розвитку ділового туризму в Одеському регіоні»
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
242 «Туризм» за освітньою програмою «Туризм»
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – сучасний стан розвитку ділового туризму в Одеському регіоні.

У роботі розглянуто сутність та особливості розвитку ділового туризму; вивчено основні складові інфраструктури ділового туризму; виявлено сучасні тенденції розвитку ділового туризму в Україні та світі.

В аналітичній частині досліджено динаміку розвитку обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні; зроблено аналіз інфраструктури, призначеної для організації ділового туризму в Одеській області; виявлено специфіку надання послуг для бізнес-туристів об'єктом інфраструктури – готельним комплексом «Одеса».

Внесені пропозиції, спрямовані на розвиток ділового туризму в Одеському регіоні. Розроблено комплекс заходів щодо вдосконалення організації надання послуг для бізнес-туристів у готельному комплексі «Одеса» на підставі оцінки його конкурентної позиції та вивчення відгуків споживачів.

Ключові слова: діловий туризм; послуги для бізнес-туристів; об'єкти інфраструктури для ділового туризму; обсяги туристопотоку з діловою метою; конференц-сервіс.

ANNOTATION

Nazarenko A. R. «Status and prospects of business tourism in the Odessa region»
Qualification work for obtaining an educational bachelor's degree in the specialty
242 «Tourism» under the educational program «Tourism»
Odessa National Economic University. – Odessa, 2020

Qualification work consists of three sections. The object of research is the current state of development of business tourism in the Odessa region.

The essence and features of business tourism development are considered in the work; the main components of business tourism infrastructure have been studied; modern tendencies of business tourism development in Ukraine and the world are revealed.

In the analytical part the dynamics of development of volumes of a tourist stream with the business purpose in the Odessa region is investigated; the analysis of the infrastructure intended for the organization of business tourism in Odessa region is made; the specifics of providing services for business tourists by the object of infrastructure – the hotel complex «Odessa» were revealed.

Proposals aimed at the development of business tourism in the Odessa region have been made. A set of measures has been developed to improve the organization of services for business tourists in the hotel complex «Odessa» based on the assessment of its competitive position and the study of consumer feedback.

Key words: business tourism; services for business tourists; infrastructure facilities for business tourism; volumes of tourist flow for business purposes; conference service.

ЗМІСТ

ВСТУП		4
РОЗДІЛ 1.	Теоретичні основи організації ділового туризму	
1.1.	Сутність та особливості розвитку ділового туризму	7
1.2.	Складові інфраструктури ділового туризму	15
1.3.	Сучасні тенденції розвитку ділового туризму в Україні та світі	19
РОЗДІЛ 2.	Дослідження сучасного стану розвитку ділового туризму в Одеському регіоні	
2.1.	Динаміка обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні	34
2.2.	Аналіз інфраструктури, призначеної для організації ділового туризму в Одеському регіоні ..	42
2.3.	Специфіка надання послуг ділового туризму на прикладі готельного комплексу «Одеса».....	51
РОЗДІЛ 3.	Перспективні напрямки розвитку ділового туризму в Одеському регіоні	
3.1.	Основні пропозиції, спрямовані на розвиток ділового туризму в Одеському регіоні	60
3.2.	Розробка комплексу заходів щодо вдосконалення організації надання послуг для бізнес-туристів у готельному комплексі «Одеса»	66
ВИСНОВКИ	78
Список використаних джерел	82

ВСТУП

Актуальність теми. Діловий туризм в усьому світі відіграє значну роль у комплексному розвитку регіонів та здійснює суттєвий вплив на формування регіонального продукту, забезпечуючи привабливість туристичних дестинацій. Індустрія ділового туризму – високодохідна галузь, яка приносить крупним містам у 4 рази більше коштів, ніж організація інших масових заходів. У Німеччині, наприклад, оборот MICE-індустрії становить 50 млрд євро на рік, в Канаді – біля 32 млрд канадських доларів, в Парижі (один тільки палац конгресів) – понад 200 млн євро [68]. Проте в Україні діловий туризм дотепер має низькі показники розвитку, а учасниками міжнародної профільної спільноти є тільки Київ та Львів, частка яких у світовому рейтингу дуже мала.

Одеська область, яка у 2016 р. отримала значний сплеск ділової активності та стала майданчиком для багатьох заходів регіонального та національного масштабу, на жаль, не змогла утримати свою позицію на вітчизняному ринку бізнес-туризму, а на міжнародній арені вона не відома взагалі. У науковій літературі також не вистачає окремих досліджень, присвячених виходу із ситуації, що склалася.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення стану та перспектив розвитку ділового туризму в Одеському регіоні.

Завданнями даного дослідження є:

- виявлення сутності та особливостей розвитку ділового туризму;
- визначення складових інфраструктури ділового туризму;
- встановлення сучасних тенденції розвитку ділового туризму в Україні та світі;
- дослідження динаміки розвитку обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні;
- аналіз інфраструктури, призначеної для організації ділового туризму в Одеському регіоні;
- виявлення специфіки надання послуг ділового туризму на прикладі готельного комплексу «Одеса» (ГК «Одеса»);

- розробка комплексу заходів щодо вдосконалення організації надання послуг для бізнес-туристів у готельному комплексі «Одеса»;
- внесення основних пропозицій, спрямованих на розвиток ділового туризму в Одеському регіоні.

Об’єктом дослідження є сучасний стан розвитку ділового туризму.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів, пов’язаних з виявленням можливостей розвитку ділового туризму в Одеському регіоні.

Для виконання кваліфікаційної роботи були використані такі **методи** дослідження: діалектичний метод пізнання, абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків), ситуаційний аналіз, метод абсолютних, середніх та відносних величин, методи порівняння, економіко-статичний, графічний тощо.

Інформаційну базу склали наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, українські нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інтернет-ресурси, програми розвитку туризму в м. Одесі та Одеській області, статистичні матеріали «Міжнародної асоціації конгресів та конвенцій», статистичні збірники про туристичну діяльність, відомості порталу «Конференц-сервіс в Україні», інформація про окремі бізнес-центри та виставкові зали, бізнес-готелі Одеси та, зокрема, про готельний комплекс «Одеса».

Окремі результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях у вигляді публікацій тез доповідей у збірниках наукових праць:

1. Динаміка обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні / С. С. Галасюк, А. Р. Назаренко // Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 25 квітня 2020 р. – Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2020.

2. Конкурентний аналіз надання послуг для ділового туризму бізнес-готелями Одеського регіону / А. Р. Назаренко // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та вчених, 15 квітня 2020 р. – Одеса: ОНЕУ, 2020.

3. Складові інфраструктури ділового туризму / С. С. Галасюк, А. Р. Назаренко // Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2020 р. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2020.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення науково-практичного завдання щодо розробки та обґрунтування практичних рекомендацій, спрямованих на розвиток ділового туризму в Одеському регіоні. Основні результати кваліфікаційної роботи дозволили зробити такі висновки:

1. Розглянуто сутність та особливості розвитку ділового туризму. Встановлено, що в структурі ділового туризму виділяються два сегменти – класичні ділові поїздки, що відбуваються, в основному, на індивідуальній основі, та МІСЕ, що об'єднують низку заходів, необхідних для «обслуговування» бізнес-діяльності фірм (обмін досвідом, презентації товарів та послуг, підготовки майбутніх договорів) або здійснення допоміжних функцій (мотивація співробітників, тимбілдинг, заохочувальні тури). Розглянуто світову структуру ділового туризму за його сегментами та компонентний склад. Виявлено основні групи учасників ділового туризму.

2. Досліджено складові інфраструктури ділового туризму. Встановлено, що основними з них мають бути: бізнес-центри, конференц-зали, конгрес-холи, виставкові зали (інфраструктура для проведення бізнес-заходів); усі типи засобів розміщення, які мають умови для організації роботи бізнес-туристів – як індивідуалів, так і тих, що приїжджають на масові заходи (інфраструктура розміщення); конгрес-бюро, спеціалізовані фірми з організації бізнес-заходів, туроператори, профілем роботи яких є організація бізнес-турів (організатори бізнес-подорожей); усі типи закладів ресторанного господарства, спроможні організувати банкети, фуршети, кава-брейки, бізнес-ланчі, кейтерингові послуги (інфраструктура харчування); аеропорти, вокзали, бюро з оренди автомобілів (транспортна інфраструктура); театри, кінотеатри, музеї, розважальні заклади (інфраструктура розваг); банки, страхові компанії тощо (інша інфраструктура). Указано на переважне значення в загальній інфраструктурі готелів, бізнес-центрів та виставкових залів для організації ділового туризму.

3. Проаналізовано думки науковців та експертів про світові та вітчизняні тенденції розвитку ділового туризму. Узагальнено відомості про організацію ділового туризму в макрорегіональному розрізі. Висвітлено відомості про найвідоміші спеціалізовані виставки, що відбуваються у світі.

Досліджено діяльність «Міжнародної асоціації конгресів та конвенцій» у сфері ділового туризму. Проаналізовано за 2000-2018 рр.: рейтинг макрорегіонів світу, країн-лідерів та України за кількістю бізнес-заходів; світовий рейтинг міст за загальною кількістю бізнес-заходів; основну тематику міжнародних бізнес-заходів; використання інфраструктури для проведення бізнес-заходів. Виявлено основні проблеми, які перешкоджають успішному розвитку ділового туризму в Україні.

4. Досліджено динаміку обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні. По аналогії з дослідженням розподілу світового туристопотоку за цілями відвідування зроблено аналіз ринку організованого туризму Одеського регіону на підставі інформації статистичних збірників. Зроблено висновок про існування певних розбіжностей між структурою світового туристопотоку та складовими організованого туризму Одещини за цілями відвідування. Так, якщо у міжнародних подорожах на діловий туризм припадає 13% від загального обсягу у 2018 р., то в Україні лише 1,8%, що надто мало.

Проаналізовано розподіл туристопотоку Одеського регіону з діловою метою по окремих видах туризму (в'їзний, виїзний, внутрішній). З'ясовано, що за 2016-2018 рр. діловий туризм в Одеському регіоні втратив 88,3%, тобто скоротився у 8,5 разів. Дана обставина пояснюється суттєвим зменшенням обсягів внутрішнього туристопотоку з діловою метою, який втратив понад 95% свого об'єму. У 2016 р. на внутрішній бізнес-туризм доводилось 93,3%, а у 2018 р. – 43,3%, або зменшення туристопотоку на 11250 осіб за три роки. У 2018 р. в структурі ділового туристопотоку стали переважати виїзні подорожі (52,1%), що є характерним явищем і для всіх інших цілей поїздок. Встановлено, що найбільший розквіт ділового туризму, організованого за допомогою

туристичних фірм, прийшовся на 2016 р. На думку фахівців, сплеск ділового туризму в Одесі пов'язаний перш за все з анексією Криму, який був центром ділового туризму України. Після анексії більшість заходів перемістилися на територію Одеського регіону. Проте, як відомо, туристопотік з бізнес-метою, організований за допомогою туристичних фірм, перетерпів негативні зміни вже у 2017 р. Тому можна зробити висновок, що Одеський регіон не зміг утримати цю можливість.

5. Проведено аналіз інфраструктури, призначеної для організації ділового туризму в Одеському регіоні. Узагальнено відомості про такі об'єкти, як бізнес-готелі (які мають щонайменше одне приміщення для ділових заходів) та бізнес-центри і виставкові зали. Виявлено, що в Одеському регіоні працюють як мінімум 44 конференц-зали при 11 бізнес-центрах та 168 конференц-залів при 66 бізнес-готелях, що дає Одеському регіону право посісти друге місце в українському рейтингу з розвитку інфраструктури для ділового туризму. Досліджено структуру об'єктів для ділового туризму в регіональному масштабі (включаючи м. Одесу з районами, м. Чорноморськ, м. Південне, м. Ізмаїл, смт Совіньон, смт Затоку). Встановлено, що заклади розміщення та бізнес-центри Одещини, що призначені для обслуговування ділових туристів, мають як позитивні риси, так і явні недоліки, що перешкоджають збільшенню обсягів туристопотоку, прибуваючого з бізнес-цілями. Крім того, в Одеській області немає справжнього координатора, спроможного займатися розвитком ділового туризму та організацією бізнес-заходів регіонального, національного та міжнародного масштабу.

6. Для більш детального розгляду можливостей бізнес-готелів в організації ділового туризму розглянуто діяльність готельного комплексу «Одеса», який є лідером Одещини за кількістю місць, призначених для бізнес-заходів. Виявлено специфіку функціонування цього готеля, який має 8 конференц-залів, включаючи однойменний концерт-хол. Загальна місткість конференц-залів готельного комплексу «Одеса» становить 225 місць при столах та 1790 театральних місць. Кількість банкетних місць – 630,

фуршетних – 1100. Ємкість номерного фонду – 191 номер на 440 місць. На підставі вивчення відгуків клієнтів в мережі інтернет зроблено висновки про існування позитивних та негативних рис в діяльності цього бізнес-готеля.

7. Вивчено конкурентну позицію готельного комплексу «Одеса» у порівнянні з основними конкурентами – готелями «Аркадія», «Атлантик», «Гагарін». Встановлено, що досліджуваний готель має найнижчий рейтинг серед готелів-конкурентів. Комплекс заходів, пропонуваних готельному комплексу «Одеса» для удосконалення організації надання послуг, спрямований на: покращення обслуговування бізнес-туристів (вирішення проблем з номерним фондом, закладами ресторанного господарства, додатковими послугами); підвищення кваліфікації персоналу; поліпшення конференц-сервісу; підтримку іміджу «ГК «Одеса» як одного з потужних об'єктів інфраструктури ділового туризму Одеського регіону.

8. Основні пропозиції, спрямовані на розвиток ділового туризму в Одеському регіоні, стосуються: відновлення організації профільних форумів (які проводились у 2015-2017 рр.); проведення щорічної міжнародної конференції в рамках туристичної виставки-ярмарки; залучення до організації бізнес-заходів вищих навчальних закладів, які мають власні конференц-зали та технічні можливості в їх проведенні; залучення в якості інфраструктури нестандартних майданчиків для бізнес-заходів (теплоходів, музеїв, банкетних домів, заміських засобів розміщення зі стильною територією); будівництво сучасного виставкового комплексу; створення конгрес-бюро при Одеській міській раді як координатора з розвитку ділового туризму регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андренко І. Б. Діловий туризм: навчальний посібник / І. Б. Андренко: Харків. нац. Ун-т міськ. Госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ, 2014. – 165 с.
2. Асоціація ділового туризму України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://btaukraine.com>.
3. Безуглий В. Сучасні тенденції розвитку ділового туризму в країнах Європейського Союзу / В. Безуглий, А. Білосоров // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 29. – Ч. 1. – С. 9-12.
4. Вовк Л. П. Перспективи розвитку ділового туризму в Україні / Л. П. Вовк // Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30.11-01.12.2017 р. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – С. 270-271.
5. Галасюк С. С. Аналіз інфраструктури, призначеної для організації ділового туризму в Одеському регіоні / С. С. Галасюк // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та вчених, 15 квітня 2020 р.: у 3-х томах. – Т. 1. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2020. – С. 42-49.
6. Галасюк С. С. Аналіз інфраструктури чотиризіркових готелів Одеського регіону / С. С. Галасюк // Інфраструктура фінансового ринку: формування та перспективи розвитку в умовах інноваційної економіки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12-13.05.2017 р. – К.: Київський економічний науковий центр, 2017. – С. 18-22.
7. Галасюк С. С. Бізнес-готелі на ринку ділового туризму Одеського регіону / С. С. Галасюк // Інфраструктура ринку: науковий практичний журнал. – Вип. 5. – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2017. – С. 139-145.

8. Галасюк С. С. Динаміка обсягів туристопотоку з діловою метою в Одеському регіоні / С. С. Галасюк, А. Р. Назаренко // Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, 25 квітня 2020 р. – Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2020. – С. 35-38.
9. Галасюк С. С. Динаміка розвитку підприємств готельного господарства України / С. С. Галасюк // Туризм і рекреація: наука, освіта, практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Мукачево, 24 квітня 2018 р. – Мукачево: РВВ МДУ, 2018. – С. 60-63.
10. Галасюк С. С. Дослідження структури номерного фонду підприємств готельного господарства України / С. С. Галасюк, К. А. Наймарк // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Черкаси, 22-23 березня 2018 р.). – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2018. – С. 64-68.
11. Галасюк С. С. Дослідження структури туристопотоку Одеського регіону / С. С. Галасюк // Туристична індустрія: сучасний стан та пріоритети розвитку: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ: ЛНУ, 2009. – С. 39-44.
12. Галасюк С. С. Моніторинг розвитку ділового туризму у світі / С. С. Галасюк // Причорноморські економічні студії: економічний науково-практичний журнал. – 2020. – Вип. 53.
13. Галасюк С. С. Особливості функціонування бізнес-готелів в Одеському регіоні / С. С. Галасюк, К. В. Царенко // Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку: матеріали підсумкової міжнародної науково-практичної конференції, 25-26.12.2015 р. У 3-х частинах. – Львів: Львівська економічна фундація, 2015. – Ч. 2. – С. 78-81.
14. Галасюк С. С. Проблеми розвитку туристичної діяльності в Одеському регіоні / С. С. Галасюк // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – Вип. 35. – С. 160-167.

15. Галасюк С. С. Світові та національні тенденції розвитку ділового туризму / С. С. Галасюк, О. Ю. Цимбаліст // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15-16.12.2017 р.). У 2-х частинах. – Дніпро: НО «Перспектива», 2017. – Ч. 1. – С. 9-12.
16. Галасюк С. С. Світовий досвід функціонування чотиризіркових готелів / С. С. Галасюк, К. Ф. Дем'янчук // Anti-crisis management: state, region, enterprise: II International scientific conference, 23.11.2018. – Le Mans (France): Le Mans University, 2018.
17. Галасюк С. С. Складові інфраструктури ділового туризму / С. С. Галасюк, А. Р. Назаренко // Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2020 р. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2020.
18. Галасюк С. С. Стандартизація, сертифікація туристичних послуг та ліцензування туристичної діяльності: навчальний посібник / С. С. Галасюк. – Одеса: Астропринт, 2011. – 208 с.
19. Галасюк С. С. Структура туристопотоку Одеського регіону за цілями відвідування / С. С. Галасюк // Міжнародне науково-технічне співробітництво: механізми та стратегії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (31.03.2017 р.). – Львів: Львівська економічна фундація, 2017. – С. 45-49.
20. Галасюк С. С. Сучасні проблеми розвитку готельної індустрії України / С. С. Галасюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: збірник наукових праць. – 2014. - № 2 (7). - Т. 2. – С. 9-13.
21. Гасиев М.П. Основы делового туризма и индустрии МІСЕ: сравнение и тенденции / М.П. Гасиев // Деловой туризм и индустрия МІСЕ: основы понятия и тенденции (практический опыт). – М., 2004. – 256 с.
22. Герасименко В. Г. Організація надання туристичних послуг: навчальний посібник / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк. – Одеса: Атлант, 2014. – 242 с.

23. Герасименко В. Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / В. Г. Герасименко, Г. К. Бедрадіна, С. С. Галасюк / За заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.
24. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. проф. В. Г. Герасименка. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.
25. Давиденко І. В. Питання визначення якості готельних послуг / І. В. Давиденко, А. В. Ушатова // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпро: НО «Перспектива», 2017. – Ч. 1. – С. 78-81.
26. Департамент культури і туризму Одеської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/city/departments>.
27. Дехтяр Н. А. Тенденції розвитку світового ринку ділового туризму / Н. А. Дехтяр // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 43-51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_1_6.
28. ДСТУ 4527:2006. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. – Введ. 01.10.2006 р. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 28 с.
29. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К: Знання, 2011. – 334 с.
30. Колесник О. О. Оцінка стану конкурентоспроможності туристичних підприємств України / О. О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації. - 2009. - №2.
31. Конференц-сервіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conference-service.com.ua>.
32. Кузик С.П. Географія туризму: навч. пос./ С. П. Кузик ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ : Знання, 2011. – 271 с
33. Кузнєцова Н. М. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: монографія / Н. М. Кузнєцова, С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2010. – 256 с.7

34. Львівське конференц-бюро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lvivconvention.com.ua>.
35. Малиновська О. Ю. Розвиток ділового туризму в світі / О. Ю. Малиновська, О. В. Третьяков // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 18. – С. 62-68.
36. Міжнародні виставки і ярмарки 2017-2018. Частина 4. Офіційний веб-сайт візового агентства «Просто віза» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://prosto-visa.com.ua/uk/articles/mizhnarodni-vystavky-i-yarmarky-2017-2018-chastyna-4>
37. Музичка Є. О. Стан і тенденції розвитку ділового туризму в Україні / Є. О. Музичка, В. А. Петренко // Економіка і держава. – 2018. – № 1. – С. 55-60.
38. Муха І. Ю. Особливості надання додаткових послуг у готелях ділового призначення / І. Ю. Муха, Г. М. Лявинець, В. О. Губеня, А. В. Гавриш // Географія та туризм. - 2015. - Вип. 34. - С. 228-233.
39. Назаренко А. Р. Конкурентний аналіз надання послуг для ділового туризму бізнес-готелями Одеського регіону / А. Р. Назаренко // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та вчених, 15 квітня 2020 р. – Одеса: ОНЕУ, 2020.
40. Назарова В. А. Бизнес-отель как часть инфраструктуры делового туризма / В. А. Назарова // Царскосельские чтения. – 2017. – С. 320-323.
41. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія. – Одеса: Астропринт, 2009. – 304 с.
42. Нікітенко С. І. Діловий туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку / С. І. Нікітенко // Наукові праці. – 2006. – Том 52. – Вип. 39. – С. 139-143.
43. Особенности организации делового туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldwidetour.ru/content/15/2>.
44. Отели для бизнеса или что нужно деловым путешественникам? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magaz.su/otel-dlya-biznesa-cto-nuzhno-delovym-puteshestvennikam>.

45. Пандяк І. Г. Сучасний стан та проблеми розвитку інфраструктури ділового туризму в Україні / І. Г. Пандяк // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2007. – Вип. 34. – С. 183-188.
46. Понятие делового туризма и его видовая структура [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.managemasters.ru/gmases-578-2.html>.
47. Про туризм: Закон України (в поточній редакції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95>.
48. Програма розвитку туризму в м. Одесі на 2016-2020 роки / Затверджена рішенням Одеської міської ради від 03 лютого 2016 року № 267-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/city/departments>.
49. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017-2020 рр. / Затверджена рішенням Одеської обласної ради від 23 грудня 2016 р. № 285-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a58d0f18f339.pdf>.
50. Растегаева Т. Е. Методический подход к формированию сети региональных конгресс-бюро / Т. Е. Растегаева // Известия Сочинского государственного университета. – 2012. - № 3 (21). – С. 102-105.
51. Семенов В. Ф. Умови та сучасні тренди розвитку ділового туризму в Україні і світі / В. Ф. Семенов, Г. І. Фадєєва // Регіональна економіка та управління. – Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління. – 2017. – № 5 (18). – С. 40-51.
52. Сливенко В. А. Аналіз сучасного стану та пріоритетів розвитку ділового туризму в Україні / В. А. Сливенко, Т. О. Подорожко, В. Б. Шишкіна // Ефективна економіка. – 2019. – Вип. 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tcjnjmy.nauka.com.ua>.
53. Титова Н. В. Діловий туризм в Україні: основні проблеми розвитку та шляхи їхнього вирішення / Н. В. Титова // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 67-74.

54. Туризм як національний пріоритет: Колективна монографія за редакцією І.М. Писаревського. – Х. ХНАМГ, 2010. – 284 с.
55. Туристична діяльність в Україні: статистичні збірники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
56. Хумарова Н. І. Маркетингова політика просування послуг у готельному бізнесі України / Н. І. Хумарова, О. Л. Михайлюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2018. – № 3 (67). – С. 53-61.
57. Цимбаліст О. Ю. Розвиток інфраструктури бізнес-готелів Одеського регіону в умовах сьогодення / О. Ю. Цимбаліст // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в економіці та управлінні», м. Запоріжжя, 15-16 грудня 2017 р. / Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. – С.31-34.
58. Шесть способов улучшить эффективность отелей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://prohotelia.com.ua/2010/01/profitability>.
59. Шикина О. В. Инфраструктура туризма и гостеприимства как фактор инновационного развития региональной экономики / О. В. Шикина, С. Г. Нездойминов // Система «наука – технологи – инновации»: методология, опыт, перспективы»: материалы Международной научно-практической конференции, 26-27 октября 2017 г. / Под ред. В. В. Гончарова. – Мн.: Центр системного анализа и стратегических исследований НАН Беларуси, 2017. – С. 563- 567.
60. Agatha Gilmore. Top 6 meetings trends for 2015. www.successfulmeetings.com, Northstar Travel Media LLC. (2 января 2015)
61. Alderton. Benchmark Hospitality: Top 10 Meeting Trends for 2015. www.successfulmeetings.com, Northstar Travel Media LLC. (19 марта 2015)
62. Booking.com [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.booking.com>.
63. Galasyuk S. S. Development trends of the hotel industry establishments / S. S. Galasyuk, K. A. Naimark // Strategic Management: Global Trends and National

- Peculiarities. – Collective monograph. – Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. – P. 489-502.
64. International Congress and Convention Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iccaworld.org>.
65. Statistics Report of The International Association Meetings Market – 1999-2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iccaworld.org/cnt/docs/ICCA_Statistics_Report_1999-2008.pdf
66. Statistics Report of The International Association Meetings Market – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iccaworld.org/cnt/docs/ICCA_Statistics_Report_2010.pdf
67. Statistics Report of The International Association Meetings Market – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iccaworld.org/cnt/docs/ICCA_Statistics_Report_2018.pdf
68. UNWTO (Всесвітня туристична організація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org>.
69. Vijay. What's trending in the MICE Industry? (недоступная ссылка) The Smart Cube. (24 июля 2015)
70. Бізнес-готель «Аркадія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hotel-arkadia.com>.
71. Бізнес-готель «Атлантик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://atlantic-hotel.com.ua>.
72. Бізнес-готель «Гагарін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gagarinn.com>.
73. Бізнес-готель «Готельний комплекс «Одеса» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ok-odessa.com>.